CZU: 343.54:340.134(478+73) **DOI: 10.5281/zenodo.8219118**

UNELE ASPECTE JURIDICE PRIVIND VIOLENȚA ECONOMICĂ ÎN FAMILIE PRIN PRISMA LEGISLAȚIEI RM ȘI SUA

STRATAN Andrei
doctorandă, Școala doctorală Științe Juridice,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID ID: 0000-0002-1590-7209

Being one of the most important models of human community, family is a specific, complex relationship that combines various aspects that cannot be found in other social categories. The importance of this social category is determined also by the fact that it is enshrined in article 48 of the Constitution of the Republic of Moldova. There are often situations where the family member(s) abuses the dominant economic position by exerting pressure on the other members. These acts take form of financial/economic violence, which are punished according to the law. The application of economic violence as a coercive instrument carries a serious character, an argument in this sense being the inclusion of the respective factual modality in the art. 201[1] para. (1) lit. c) from the Criminal Code of the Republic of Moldova. On the other side, in the legislation of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, economic violence is regulated separately, a notion introduced by the Domestic Abuse Act ("Domestic Abuse Act"), in force from April 29, 2021. In terms of punishment, British legislation establishes a harsher penalty (prison of up to 5 years and/or fine) compared to RM legislation (currently - imprisonment of up to 3 years, and with the entry into force of the law for the modification of some normative acts no. 316 of November 17, 2022, in force since January 9, 2023, the prison sentence will be up to 4 years for the non-aggravated crime). On the other hand, the legislative framework of the United States of America also establishes adequate protection for victims of domestic violence and for instance the Domestic Violence Statute set forth in California Penal Code 273.5 carries a penalty of up to 5 years in prison and a fine of up to $10,000 (for a felony), up to 1 year in prison, and/or a fine up to $2,000 (for a misdemeanor).

Keywords: *economic violence, financial violence, economic abuse, medical neglect, victim of domestic violence, Commissioner for Domestic Violence.*

Fiind una dintre cele mai importante forme de comunitate umană, în sens sociologic, familia este o relaţie specifică, complexă, care îmbină diverse aspecte ce nu pot fi găsite în cadrul altor categorii sociale. Componenta socială a familiei are la bază următoarele raporturi:

a) de căsătorie, care constituie baza familiei;

b) cele dintre soţi, care constituie efectele căsătoriei;
c) cele dintre părinţi şi copii, care sînt rezultatul raporturilor dintre soţi. în unele cazuri mai pot exista şi alte raporturi, cum ar fi raportul dintre mama necăsătorită şi copilul ei, dintre adoptat şi adoptator etc.
d) în sens juridic, familia desemnează grupul de persoane între care există drepturi şi obligaţii care izvorăsc din căsătorie, rudenie, adopţie, precum şi din alte raporturi asimilate raporturilor de familie.

Importanța acestei categorii sociale este determinată, inclusiv prin consfințierea noțiunii de “familie” în art. 48 din Constituția Republicii Moldova [1]. Conform alineatului (1), *familia constituie elementul natural şi fundamental al societăţii şi are dreptul la ocrotire din partea societăţii şi a statului.* Familia poate fi asimilată unui mecanism care se autogestionează în baza unor criterii echitabile, juste, bazate pe o abordare flexibilă, fiind stabilite de către “părțile contractului”. Astfel, reieșind din trăsăturile de bază ale familiei desprindem trei funcții principale:

- biologică;
- economică;
- educativă.

Toate funcțiile enunțate mai sus sunt indispensabile unei familii și pot fi abordate doar cumulativ, cu toate acestea vom acorda o atenție deosebită funcției economice a familiei. Potrivit M. Nistor [2, p. 3], *funcţia economică* a familiei se manifestă prin comunitatea de bunuri a soţilor, prin faptul că familia poate fi o unitate de producţie prin care se asigură o bunăstare a soţilor şi a copiilor lor, prin susţinerea materială reciprocă între membrii familiei şi, îndeosebi, a membrilor inapţi de muncă şi care necesită ajutor material. Funcţia economică a familiei, fiind un element nu mai puţin important ca funcţia biologică, permite aplicarea, în anumite limite, a normelor juridice pentru reglementarea relaţiilor ce apar între membrii familiei.

Aspectul economic se regăsește în majoritatea principiilor de bază a relațiilor familiale, cele mai indicate fiind obligația de *întreținere* dintre membrii familiei (Titlul IV din Codul Familiei), sprijinul reciproc *material* și moral.

Deseori atestăm situații în care membrul/membrii familiei abuzează de poziția economică dominantă exercitând presiune asupra celorlalți membri. Aceste fapte iau forma unor acte de *violență financiară/economică*, care sunt sancționate conform legislației.

În conformitate cu art. 1 din legea nr. 45 din 1 martie 2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie [3], *violenţa în familie* reprezintă acte de

violenţă fizică, sexuală, psihologică, spirituală sau economică (sublinierea- n.a.), cu excepţia acţiunilor de autoapărare sau de apărare ale altei persoane, inclusiv ameninţarea cu asemenea acte, comise de către un membru de familie în privinţa altui membru al aceleiaşi familii, prin care s-a cauzat victimei prejudiciu material sau moral.

În același articol este definită *violența economică* care se exprimă prin privarea de mijloace economice, inclusiv lipsirea de mijloace de existenţă primară, cum ar fi hrană, medicamente, obiecte de primă necesitate; abuzul de variate situaţii de superioritate pentru a sustrage bunurile persoanei; interzicerea dreptului de a poseda, folosi şi dispune de bunurile comune; controlul inechitabil asupra bunurilor şi resurselor comune; refuzul de a susţine familia; impunerea la munci grele şi nocive în detrimentul sănătăţii, inclusiv a unui membru de familie minor; alte acţiuni cu efect similar.

Aplicarea violenței economice în calitate de instrument coercitiv poartă un caracter grav, un argument în acest sens fiind includerea modalității faptice respective în cadrul art. 201^1 alin. (1) lit. c) din Codul Penal al Republicii Moldova [4]. Vom fi în prezența infracțiunii consumate în contextul modalității faptice de *violență economică* în cazul când a survenit una dintre urmările prejudiciabile sub forma: 1) suferinței fizice; 2) vătămării ușoare a integrității corporale sau a sănătății; 3) suferinței psihice; 4) prejudiciului material sau moral.

De menționat că, Titlul IV din Codul Familiei al RM [5] stabilește obligația de întreținere dintre membrii familiei. În aceeași ordine de idei, conform art. 133^1 din Codul Penal al RM, prin membru de familie se înţelege:

a) *în condiţia de conlocuire:* persoanele aflate în căsătorie, în divorţ, sub tutelă şi curatelă, rudele, afinii lor, soţii rudelor, persoanele aflate în relaţii asemănătoare celora dintre soţi (concubinaj) sau dintre părinţi şi copii;

b) *în condiţia de locuire separată:* persoanele aflate în căsătorie, în divorţ, rudele, afinii lor, copiii adoptivi, persoanele aflate sub curatelă, persoanele care se află ori s-au aflat în relaţii asemănătoare celora dintre soţi (concubinaj).

Referindu-ne în continuare la prevederile Codului Familiei al RM, bunăoară, articolul 100 -*Obligaţia patronului de a reţine pensia de întreţinere* constituie de fapt una din garanțiile legale prin care sunt prevenite potențiale acte de violență economică în familie. Prin urmare, desprindem două condiții necesare în vederea aplicării prezentei prevederi:

- existența unui contract privind plata pensiei de intretinere;
- nerespectarea termenelor de plată a pensiei de întreținere.

În ipoteza neexecutării obligației respective, Codul Contravențional [6] ne oferă

o soluție viabilă în cadrul articolului 63 - *Neîndeplinirea obligaţiilor de întreţinere, de educare şi de instruire a copilului*. În lumina celor expuse, desprindem faptul că neîndeplinirea obligațiilor de întreținere a copilului, la fel constituie o formă a violenței economice.

Neglijarea copilului, potrivit art. 3 din Legea nr.140 din 14 iunie 2013 [7] privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, constă în omisiunea sau ignorarea voluntară sau involuntară a responsabilităților privind creșterea și educarea copilului, fapt care pune în pericol dezvoltarea lui fizică, integritatea lui corporală, sănătatea lui fizică sau psihică și poate lua formele de:

- *neglijare alimentară* – privarea copilului de hrană sau malnutriția acestuia;
- *neglijare vestimentară* – lipsa de îmbrăcăminte și/sau de încălțăminte, în special, a celor necesare pentru perioada rece a anului;
- *neglijare a igienei* – nerespectarea normelor generale de igienă personală, condiții de locuit insalubre care amenință viața sau sănătatea copilului;
- *neglijare medicală* – lipsa ori refuzul îngrijirilor medicale necesare pentru protecția vieții, integrității corporale și a sănătății copilului, neadresarea la medici în cazuri de urgență.
- *neglijare educaţională* – refuzul încadrării copilului într-o instituție școlară, neşcolarizarea copilului;
- *neglijare emoţională* – ignorarea problemelor psihoemoționale ale copilului;
- *neglijare în supraveghere* – punerea sau lăsarea copilului în condiții ori circumstanțe în care lipsa de supraveghere poate conduce la îmbolnăvirea copilului, traumatismul copilului, exploatarea copilului sau decesul acestuia.

În legislația ***Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord*** violența economică este reglementată în mod separat, noțiune introdusă prin Actul privind Abuzul Domestic (“Domestic Abuse Act”), în vigoare din 29 aprilie 2021 [8]. Astfel, conform art. 1 alin. (4) *abuzul economic* reprezintă orice comportament care are un efect negativ asupra abilității victimei de a:

a) dobândi, folosi sau poseda bani sau orice alt tip de proprietate, sau
b) obține bunuri sau beneficia de servicii

Cât privește violența economică în raport cu femeile, legiuitorul britanic stabilește anumite criterii bine definite:

1) *nivelul de trai* - controlul mijloacelor financiare de către făptuitor, astfel încât victima să fie lipsită de cele necesare pentru un trai decent. Victima ar putea fi nevoită să întrețină singură copiii și pe sine. Ar putea fi nevoie să-și caute gazdă sau să rămână cu agresorul până se face partajul averii (dacă partenerii au avere

comună)

2) *pierderea venitului/ locului de muncă* - făptuitorul ar putea să împiedice victima să lucreze sau să-i saboteze eforturile acesteia de a găsi un loc de muncă. Victima va fi nevoită să continuie comunicarea în scopul obținerii pensiei alimentare și astfel să fie ținta acuzațiilor și reproșurilor;
3) *pierderea sau deteriorarea bunurilor* - făptuitorul ar putea distruge lucrurile de importanță sau valoare de care dispune victima sau de care ar urma să dispună.

De asemenea, *Domestic Abuse Act* distinge violența economică de violența financiară, drept exemple în acest sens fiind controlul făptuitorului asupra utilizării cardurilor bancare ale victimei, stabilirea unor obligații contractuale fără consimțământul victimei, risipa sau gajarea bunurilor în cadrul jocurilor de noroc. Violența/abuzul financiar, care la fel se manifestă prin sutragerea banilor sau bunurilor victimei, înșelăciunea, gestionarea neconformă a proprietății victimei, contrar voinței acesteia, precum și alte conduite sunt incriminate în Partea a V-a din Legea S.76 privind infracțiunile grave din 2015 [9] (“S.76 The Serious Crime Act 2015”). Violența economică conține o categorie mai largă de acțiuni incriminatorii, cum ar fi privarea de hrană sau alte bunurile de primă necesitate, privarea de educație etc. Sub aspectul pedepsei, legislația britanică stabilește o sancțiune mai aspră (închisoare de până la 5 ani și/sau amenda) cmparativ cu legislația RM (în prezent- închisoare de până la 3 ani, iar din odată cu intrarea în vigoare a legii pentru modificarea unor acte normative nr. 316 din 17 noiembrie 2022 [10], în vigoare din 9 ianuarie 2023, pedeapsa cu închisoare va fi de până la 4 ani pentru varianta neagravată a infracțiunii consemnate la art. 201^1 CP RM).

O novație a legislației britanice reprezintă instituirea prin lege în anul 2019 a *Comisarului pentru Violența Domestică* care are drept scop sensibilizarea opiniei publice, precum și sesizarea autorităților publice în cazurile privind violența domestică, în limitele prerogativelor stabilite prin legea privind violența domestică (“Domestic Abuse Bill”) [11].

În altă ordine de idei, cadrul legislativ al ***Statelor Unite ale Americii,*** de asemenea, stabilește o protecție adecvată față de victimele violenței în familie. Astfel, prin *Legea federală privind violența împotriva femeilor din 1994* [12] promulgată de către B. Clinton conține remedii privind asigurarea securității economice pentru victimele diferitor forme de violență domestică. Având în vedere caracterul general al legii date, statele federate s-au racordat la prevederile acesteia prin adoptarea unor norme speciale care incriminează conduitele deviante. Prin legea nr. 1795 din 14 noiembrie 2019 privind includerea abuzului economic în calitate de formă a violenței domestice [13], în art. 15 s-a operat modificarea noțiunii de “victimă a violenței

domestice” prin introducerea mențiunii că “abuzul economic” care va include orice comportament coercitiv, bazat pe înșelăciune, care în mod nerezonabil restrânge sau controlează abilitatea persoanei de a dobândi, utiliza sau reține resursele financiare la care este îndreptățită”.

Legea privind violența domestică stabilită în Codul Penal 273.5 al Californiei [14] reține pedeapsa cu închisoare de până la 5 ani și o amendă de până la 10000 USD (pentru o infracțiune gravă), pedeapsa cu închisoarea de până la 1 an și/sau o amendă de până la 2000 USD (pentru o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă). Sub aspect comparativ, menționăm că sancțiunile se situează în limite similare celor stabilite de legislația Marii Britanii pentru acte similare.

Referințe:

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 29.07.1994. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr. 1.
2. NISTOR, M. *Dreptul familiei. Note de curs*. Chișinău 2013.
3. Legea cu privire la prevenirea şi combaterea violenţei în familie, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 01.03.2007. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr. 55-56.
4. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002/ În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009 (redacție nouă), nr. 71-74.
5. Codul familiei al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 26.10.2000/ În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr. 47-48.
6. Codul contravențional al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 24.10.2008. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 78-84.
7. Legea privind protecţia specială a copiilor aflaţi în situaţie de risc şi a copiilor separaţi de părinţi, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 14.06.2013. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 167- 172.
8. Domestic Abuse Act 2021 (UK Public General Acts). [Accesat: 28.11.2022] Disponibil: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2021/17/contents/enacted
9. Serious Crime Act 2015 (UK Public General Acts). [Accesat: 26.11.2022] Disponibil: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/9/section/76/enacted
10. Legea pentru modificarea unor acte normative (asigurarea drepturilor victimelor în cazul infracțiunilor privind viața sexuală și violența în familie), adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 17 noiembrie 2022. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2022, nr. 316 (în vigoare din 09.01.2023)
11. Domestic Abuse Bill 2020. [Accesat: 27.11.2022] Disponibil:

https://www.gov.uk/government/collections/domestic-abuse-bill
12. Violence Against Women Act of 1994. [Accesat: 27.11.2022] Disponibil: https://www.congress.gov/bill/103rd-congress/senate-bill/11
13. Law on expanding protections for victims of domestic violence to include economic abuse, no. 1795, 14.11.2019
14. Legea nr. 1795 din 14 noiembrie 2019 privind includerea abuzului economic în calitate de formă a violenței domestice. [Accesat: 26.11.2022] Disponibil: https://legistar.council.nyc.gov/LegislationDetail.aspx?ID=4230045&GUID=86E31956-6F86-4DE9-81E6-B882DF2F586A
15. California domestic abuse law (Penal code 273.5). [Accesat: 26.11.2022] Disponibil: https://www.justice.gov/ovw/domestic-violence